

כשרות דגים חתוכים שאין בהם סימני טהרה

מורנו הרב יצחק מרדכי הכהן רובין שליט"א

דרשת שבת שובה תשע"ח

אמרה תורה שכל דג שיש לו סנפיר וקשקשת הוא מין טהור, ונתבאר במשנה נדה דף נ"א ע"ב שאם יש לו קשקשת סגי שכל שיש לו קשקשת יש לו גם סנפירים, אך סנפירים בלי קשקשת אינם סימן טהרה. ולכן הבא לאכול דג חתוך שהוסר ממנו העור ואין בו קשקשים עליו לברר שהוא דג טהור, ויש לברר מה דינם של דגים שמגיעים בלי סימני טהרה כלל, אך האדם מכיר בטביעות עין גמורה את סוג הדג, האם סגי בטביעות עין כזו להתיר באכילה כשם שסמכנין על טביעות עין בשאר דיני תורה, או שלענין כשרות דגים יש תקנת חכמים שלא לסמוך על טביעות עין.

ופעמים שיש עדות של בעלי המפעלים שחתיכות דגים אלו הם מדג מסויים שהוא טהור, יש לברר האם ניתן לסמוך על עדות זאת דאף שאין בעלי המפעלים כשרים לעדות מ"מ שאפשר שתאמר בזה החזקה דאומן לא מרע אומנותיה. שאלות אלו מצויות מאוד למעשה משום שפעמים גם ועדות כשרות אינן מחייבות את המשגיחים לבדוק כל דג בפני עצמו אלא רק לבחון באופן כללי את סוג הדגים שמגיעים למפעל.

גם מצוי שמגיעים דגים שיש עליהם עור וניתן לבדוק אם יש בו קשקשים, ולכן ועדת הכשרות אינה בודקת כלל את הדגים האלו משום שהיא סומכת על כך שהלקוח יבדוק אותם. אך המציאות היא שבאולמות השמחות ובמטבחים ציבוריים ישנם עובדים שאין להם נאמנות שמסירים את עור הדג מבלי שאדם הכשר לעדות בדק את סימני הטהרה, ונמצא שהדג מגיע לשולחן בלי שעבר שום בדיקה לדעת האם הוא מין כשר.

וכדי לברר שאלה זו יש לדון בכמה סוגיות: [א]. האם יש גזירה מיוחדת של חז"ל שאין לסמוך על טביעות עין בדגים ובענין שיהיה לדג קשקשים או שיראו בו ראש ושרדה. [ב]. האם אפשר לסמוך על עדות בתי החרושת מדין אומן לא מרע אומנותיה. [ג]. במקום שרוב הדגים בכריכות הדגים או במפעל הם ממין טהור האם אפשר לסמוך על הרוב. [ד]. עוד יש לדון כאשר הדג נשלח על ידי נכרי ואין בו סימנים ואינו בתוך חותם שאין הוא חשש זיוף, מתי חוששים שמא הנכרי החליף.

ויש לידע שכל דברינו דלהלן נוגעים למציאות בה יש עדות של בעלי בתי החרושת או כאשר המציאות היא שיש רוב דגים טהורים או כאשר האדם בקי ויודע להבחין בטביעות עין גמורה שדג זה הוא ממין טהור. אבל באופן שאדם קונה חתיכות דג בחנות ואינו מכיר את הדג בטביעות עין גמורה וגם אין לפנינו רוב ואין חזקה של אומן לא מרע אומנותיה, בודאי שאסור לאכול את חתיכות הדגים כלל. והדבר מצריך זהירות יתרה כאשר קונים ממדינות ובתי חרושת שידוע לן שאינם נמנעים לשקר ולרמות תדיר שאז נפל בבירא היתר דאומן לא מרע אומנותיה^א.

אלא שמא מעורב בו דג טמא, וגבי טרית שאינה טרופה פירש הרמב"ם דגם היא מרוצצת אלא שלא נתרסקה לגמרי ולכן ראש ושרדה ניכרין ומזה אנו יודעים שאין כאן דג טמא. ומשמע ברמב"ם שכאשר אין ראש ושרדה א"א להבחין אם לא נתערב כאן דג טמא^ב.

בגמ' ע"ז דף ל"ט ע"ב אמרו ת"ר איזו היא טרית שאינה טרופה כל שראש ושרדה ניכרין, והיינו דכאשר אין ראש ושרדה ניכרין אפשר לטעות ולא להכיר שיש כאן דג טמא [ואין כל הכרח לפרש בגמ' שנאמרה כאן גזירה כללית שלא לסמוך כלל על טביעות עין אלא רק על סימן דראש ושרדה, דיש לפרש בפשיטות דבטרית הזו בלי ראש ושרדה לא היה ניכר די הצורך שהיא טהורה [או שלא נתערב בה דג טמא] וכפי שכתב

בזה אך חכמים גזרו שלא להתיר חתיכות דגים בלי סימן ברור של ראש ושרדה, אך לכאורה אינו מוכרח כלל. ובמשנה הוזכר גם קורט של חילתית ולכאור' איסורו מן התורה, דאף אם הסכין אב"י מ"מ חריפות החילתית מחילא ליה לשבח.

^א [ולפ"ר משמע ברמב"ם שעל עצם עיסת הדגים אפשר להבחין שהיא עיסה של טרית ורק גלל חשש התערובת הצריכו ראש ושרדה של כל דג, ומשמע שעל עצם הא שיעקר מה שלפנינו הוא טרית, אין צריכים שיהיה לפנינו ראש ושרדה [ואולי ניכר בטביעות עין או בסיבה אחרת] וכל החשש הוא שמא מעורב בין הדגים הטהורים דג טמא].

האם אפשר לסמוך על טביעות עין שזה דג פלוני

וטהור

במשנה ע"ז דף ל"ה ע"ב איתא דטרית טרופה שמוכר הגוי אסורה באכילה. ופרש"י דטרית טרופה היינו דגים קטנים מלוחים שנטרפו ונשתברו ואין ניכרין, הלכך חיישי לטמאים. ומשמע שהחשש הוא שמא כל הדגים הם טמאים ולא רק חשש תערובת דגים טמאים.

והרמב"ם בפה"מ כתב דטרית הוא שם דג טהור והיו כותשים אותו עד שנעשה כמין עיסה, ואסורוהו שמא נכתש עמו דג טמא, שהרי אין שם צורה שתוכיח שהעיסה כולה מדג טהור^ב. ומבואר מהרמב"ם שהחשש אינו שמא הכל מדג טמא

^א מאמר זה נתברר ונכתב עם מו"ר הגר"ש גלבר שליט"א

^ב יש לברר אם הא דאסור במשנה טרית טרופה הוא אסור דרבנן או שיש בזה חשש דאורייתא, והנה רוב הדינים השנויים שם במשנה איסורם מדרבנן כגון חלב עכו"ם ופת עכו"ם וכן סתם יינם, ואם נפרש דגם איסור טרית הוא מדרבנן צריך לעיין אמאי אינו אסור מהתורה והרי מדובר על דג שאנו מסופקים בו שמא דג טמא הוא. והנה לפי הרמב"ם והמאירי שביארו שהחשש בטרית טרופה הוא רק שמא התערב בה דג טמא, א"ש די"ל שחשש זה אינו אלא מדרבנן, ומן התורה כיון שאנו יודעים שדג זה הוא טרית אין לחוש לתערובת דג טמא. [ויש שרצו ללמוד מזה שגזירת טרית טרופה נאמרה אף באופן שניכר בטביעות עין שהוא דג טהור דמן התורה די

רש"י דף ל"ה ע"ב וכמבואר גם ברמב"ם בפה"מ דאירי במצב שאי אפשר להכירו כלל, וכן הוא במציאות ברוב סוגי הדגים דכאשר הם חתוכים אי אפשר להכיר בטביעות עין מהו סוג הדג, ויש רק סוגים בודדים שהם ניכרים בצבעם].

עיינן ש"ך יו"ד סי' פ"ג ס"ק ו' שהביא את מחלוקת הראשונים בביאור הסימן של ראש ושררה, שדעת הרמב"ם והרשב"א ש"ע"י הראש מכירים איזה סוג דג זה [ואם ידוע שסוג דג זה הוא כשר נמצא שעל ידי הראש והשררה מותר לאכול את הדג הזה], ואילו לדעת רש"י וסיעתו הראש והשררה אינם מזהים את סוג הדג אלא הם סימן טהרה, דג טמא ראשו חד ואין לו שדרה, וכתב הש"ך שהעיקר כרש"י וסיעתו.

אמנם אין מדברי הש"ך שום משמעות שלא לסמוך על טביעות עין בלי ראש ושררה, דהש"ך מתייחס לציור של הגמ' שהטריט היתה מרוסקת, ובלי ראש ושררה אכן לא יכלו לזהות את סוג הדג.

ועיינן שו"ת אג"מ יו"ד ח"ג סי' ח' שכתב שאם אדם מומחה בכשרות יכול להכיר בדג קלוף בטביעות עין שהוא דג פלוני אפשר לסמוך על זה [אלא שכתב שאינו שכיח], ועכ"פ מבואר דלא ס"ל לאג"מ שיש תקנת חכמים שלא להכיר בטביעות עין אלא על ידי ראש ושררה.

גזירת חילק

במשנה ע"ז דף ל"ה ע"ב איתא ואלו דברים של עובדי כוכבים אסורים וכו' והחילק. ובגמ' דף ל"ט ע"א אמרו שחילק זה סולתנית ואסורה מפני שערכונה עולה עמה. ופרש"י בדף ל"ה ע"ב דכיון שסולתנית היא דג שאין לו עכשיו קשקשים [אלא שהוא עתיד לגדלם לאחר זמן כמבואר בהמשך הגמ' דף ל"ט] ויחד עמה ניצודים דגים טמאים הדומים לה, באופן שרוב בני אדם אינם מבחינים בין הסולתנית לבין הדגים הטמאים, לכן גזרו שלא לאכול כלל חילק הנמכר על ידי גויים אף כאשר הדגים הם שלמים, והוסיף רש"י שזהו אף באופן שהדגים הטמאים העולים עמה הם רק אחד מאלף¹, עוד הוסיף רש"י שהטעם שלא גזרו על טריט שאינה טרופה משום שאין דג טמא הדומה לה.

ולכאורה מבואר שיש כאן גזירה מיוחדת על סוג הדג הזה שאסור לקנותו מהגויים אף שהוא דג טהור, והטעם משום שבדרך כלל מצוי שמעורב בו גם דג טמא². אבל אין ללמוד

¹ והיינו שבכל צידה וצידה של הדגים האלו [אשר ניצודים בכמויות גדולות ביחד] עולה גם דג טמא שאינו ניכר, ואין הכוונה שרק באחד מאלף מקרים עולה דג טמא, דלזה לא היתה קוראת הגמ' "ערכונה עולה עמה".

² ולפי זה נראה שאף אם אדם יוציא מהחילק המובא ע"י הגוי דג אחד ויאמר שמכיר בו שהוא סולתנית, ג"כ אסורו חז"ל דגזרו איסור על כל החילק המובא ע"י הגוי, ולפי ת"ק דרבי יהודה בן גמליאל גזרו גם בחילק של אומן שהוא מפריד את הטמאים מהטהורים כדי שלא יתקלקלו שאר הדגים, ואפ"ה אסורוהו.

מכאן שבכל מקרה שיבואו לפנינו חתיכות דגים שאינן ניכרות בטביעות עין אך ידוע לנו שהן טהורות, שיאסרו אותם אם עלול להתערב בהם דג טמא באחד מאלף מקרים, דגזירת חילק יש בה סיבה מיוחדת וכנ"ל³.

ויש שהביאו מדברי הרמב"ן ע"ז דף מ' ע"א ד"ה חזא, גבי ספינה שהגיעה מלאה בדגים [צחנתא] והתיר רב הונא בר חנינא לקנות ממנה משום שראה בה קשקשים ורבא נחלק עליו. והביא הרמב"ן את פרש"י שרב הונא בר חנינא ראה קשקשים במקצת הדגים, ורבא חשש שמא יש שם דם דגים טמאים, והקשה הרמב"ן וז"ל ותימה הוא למה לא חשש לערבונם כמו שאסרו חילק מפני שערכונה עולה עמה וכו' וכן דרך הדגים ברוב עולים טמאים וטהורים כאחת, עכ"ל. ורצו ללמוד מזה שהרמב"ן סובר שגזירת חילק היא גזירה כללית בכל הדגים, אמנם אין זו ראייה כלל דהרמב"ן רק הביא משם שחז"ל חששו לתערובת דגים טמאים, אך אין זה כגזירת חילק שאסרה את המותר משום חשש התערובת, הרמב"ן רק הקשה על דברי רב הונא בר חנינא שהתיר את כל הספינה בזמן שמצוי תערובת דגים טמאים⁴.

ועיינן ר"ן ע"ז [דף י"ז ע"א מדפי הרי"ף] שכתב דהיתיר שהביא רב הונא בר רבי חנינא [על סמך שראה קשקשים] ולא חשש לערבונה עולה עמה, הוא משום שאלו היו חביות מלוחות, ודג טמא הנכבש עם הטהור מקלקל אותו כי היכי דאיכא מאן דשרי חילק אומן, ורבא שנחלק לא נחלק על סברא זו אלא חשש שהקשקשים לא באו מדגים אלו וא"כ אין לנו ראייה שאלו דגים טהורים כלל.

נאמנות בתי החרושת מדין אומן לא מרע

אומנותיה

יש לעיין אם אפשר לסמוך על אמירתם של בעלי בתי החרושת שהם משווקים רק דג מסויים שהוא טהור, מדין אומן לא מרע אומנותיה. דמציינו בגמ' מנחות דף מ"ג ע"א דהלוקח טלית מצוייצת מתגר נכרי הרי היא כשרה, משא"כ אם לקח מנכרי שאינו תגר. וכתב רש"י ד"ה מן העובד כוכבים וז"ל אם תגר הוא כשרה דלא מרע נפשיה דזבין ליה מישראל וכשרה [משא"כ בקונה מנכרי שאינו תגר יש לחוש שמא אינה תכלת אלא קלא אילן, או שמא הוא צבעה ונעשית שלא לשמה].

¹ עיינן רש"י סוכה דף י"ח דעוסק בדגים קטנים הנקראים "שטינקעס" שהיה מנהג בימיו לקנותם ולאכולם, ודן בתחילה לומר שהוא בכלל גזירת חילק, וכתב דזה אינו דחילק היא גזירה מיוחדת בדגים שאין להם קשקשים ואינם ניכרים משא"כ בדגים שעסק בהם הרש"י שהיו בהם קשקשים ולכן הם אינם בכלל גזירת חילק הנ"ל, אמנם נשאר הרש"י בתימה על המנהג שהיו אוכלים את הדגים האלו מבלי לבדוק את מינם בין טמאים לטהורים.

² והנה הרמב"ם לא היא כלל את גזירת חילק ותמהו בזה האחרונים, וכתב בשו"ת חלקת יעקב דכיון שגזירת חילק היא רק בדגים המסויימים האלו שאין להם קשקשים ודגים אלו לא היו מצויים בזמן הרמב"ם לכן לא הביא גזירה זו.

עוד מצינו בגמ' חולין דף צ"ז ע"א דקפילא ארמאי נאמן לטעום את התבשיל ולומר שאין בו טעם איסור, וכתבו תוס' ד"ה סמכינן והר"ן [דף ל"ד מדפי הרי"ף] והרשב"א [בתורת הבית בית ד' שער א'] והריב"ש ריש סי' תל"ג, דטעם הנאמנות הוא משום דאומן לא מרע נפשיה, משא"כ נכרי שאינו אומן דחיישינן דמשקר.

ועל פי הגמ' במנחות הנ"ל כתב הר"ן במסכת ע"ז [דף י"א ע"א מדפי הרי"ף] דמותר לקנות יין רימונים מן הנכרים ואין צריך לחוש שמא עירבו בו חומץ העשוי מיין, דכיון דלרפואה מוכרין אותו ואיכא קפידא אם נתערב בו חומץ, לכן בלקחו מן התגר שרי, "דכל היכא דאיכא למיקפד טפי עליה דמילתא תגר לא מרע נפשיה, ואף על גב דליכא למיקם עליה". והובאו דבריו להלכה ברמ"א יור"ד סי' קי"ד ס"ה.

וע"ע בר"ן ריש פרק קמא דחולין [דף א' ע"ב מדפי הרי"ף] שדן אם מותר למסור לחייט החשוד על שעטנו בגד צמר וחוטו קנבוס שיתפור לו בגד בחוטים אלו או דיש לחוש שמא יחליף ויתפור בחוטי פשתן שהתפירה בהם קלה יותר, וכתב בסוף הדברים וז"ל אלא שאפשר לי לדון להלכה ולומר דכל שהוא אומן בין נכרי בין ישראל שרי, מדאמרינן פרק התכלת מנחות דף מ"ג ע"א גבי ציצית דניקחין מן המומחה ולא חוששים לקלא אילן משום חזקה דלא מרע נפשיה.

גם המגיד משנה פ"ח ממאכלות אסורות ה"י כתב כן, והוסיף דהאומן הנכרי מירתת לתפור בפשתן הואיל ואפשר לעמוד על הבחינה ולידע אם חוטים אלו הם פשתן או קנבוס, ולכן אמרינן דאומן לא מרע אומנותיה, וכן פסק הרמ"א יור"ד סי' ש"ב ס"ב.

עיין מג"א סי' כ' ס"ק א' שהקשה דאם כן למה אין תגר נכרי נאמן למכור בשר ולומר שזה בשר כשר וקנאו מישראל, ונימא דלא מרע אומנותיה. וכתב המג"א המג"א שמזה נראה דהך נאמנות דתגר הוא דוקא בדבר שיש בו קפידא גם לגבי גויים, דהיינו שהוא זיוף מצד עצם האומנות, כגון אם מערב חומץ במוריים וכיוצא"ב, אבל בדבר שהקפידא היא רק כלפי ישראל כגון לומר שהבשר כשר אינו נאמן, דלא מרע נפשיה בזה. והא דנאמן למכור טלית מצוויצת הוא משום שמצטרפת בזה אומדנא נוספת שאין דרך הגויים לקשור ציצית ובודאי קנאה מישראל.

ובשו"ת נובי"ת אור"ח סי' ע"ב הקשה על המג"א דאם טעם הנאמנות בטלית מצוויצת היא כיון שיש שם אומדנא נוספת שאין הנכרים רגילים לקשור ציציות, א"כ יקשה למד מזה הר"ן להתיר יין רימונים ולא שמא עירבו בו הנכרי חומץ".

¹¹ ולכאורה כוונת המג"א שהר"ן למד מדין תגר הנאמן על טלית את עיקר היסוד שאומן לא מרע אומנותיה, ומעתה יש לדון בכל מקרה לגופו, דלגבי טלית מצוויצת גם כן עיקר הנאמנות היא משום אומן לא מרע

הנוב"י עצמו נקט באופן אחר, דבאמת אמירתו של הנכרי אינה נאמנת כלל ואף אם הוא אומן ותגר, ולכן אינו נאמן לומר על בשר שהוא כשר, ומה שסמכו על חזקה דאומן לא מרע אומנותיה, היינו שאינו חשוד לעשות מעשה זיוף כגון לקשור בעצמו ציצית או לערב בידיים חומץ ביין רימונים, אבל בדבר שאינו עושה מעשה של זיוף אין אנו מאמינים אף לאומן. ומטעם זה התיר הנוב"י את הסוכר הבא לפסח ולא צריך לחוש שמא עירבו בו התגרים קמח.

והנה דברי הנוב"י שכתב שאין לסמוך על אמירתו של נכרי כלל אף אם הוא אומן צ"ע, דהא מצינו בגמ' לענין תערובת איסור דסמכינן על קפילא אומן לשיטת התוס' [בחולין דף צ"ז ע"א] והרשב"א והר"ן והריב"ש, וכן פסקו הב"י והש"ך והגר"א ריש סי' צ"ח, וטעמם משום דאומן לא מרע אומנותיה.

ובאחרונים מצינו חילוקים אחרים בדין אומן לא מרע אומנותיה, עיין בספר ארצות החיים סי' כ' הובא במשנ"ב שם ס"ק כ' שכתב בדבר שהתגר עלול להפסיד כל מסחרו הרי הוא נאמן גם בדבר שנוגע רק לישראל, וכגון אם יהיה תגר נכרי שכל מסחרו הוא בחוטי ציצית ואם יתפס בשקר יפסיד את כל מסחרו.

ולפי כל הנ"ל נראה שאם המציאות שבעל בית החרושת נתון לפיקוח ועלול לקבל עונש כבד מהשלטונות עד כדי אבוד כל מסחרו בודאי נזהר הוא ביותר וטורח טובא להוציא את כל הדגים הטמאים שאינם מתאימים למה שהוא משווק כעת, ואין צריך לחוש שמא נשאר דגים אחרים מעורבים במין שהוא מוכר. אלא שצריכים לברר בזה את המציאות בכל מקום ובכל מדינה עד כמה באמת מירתת מלשקר.

ויש שהביאו ראיה לענין דגים שתיקנו חז"ל שלא לסמוך על הך חזקה דאומן לא מרע אומנותיה, מהגמ' ע"ז דף ל"ד ע"ב שנחלקו תנאים אם הגזירה שגזרו שלא לקנות "חילק" מנכרי ואסרוהו באכילה נאמרה גם בחילק של אומן, ועיי"ש ברש"י שכתב שהאומן בקי להבחין בין הסולתנית שהיא המין העיקרי הנמצא בתוך תערובת של החילק ובין דג טמא הדומה לה, דהאומן מוציא את הדגים הטמאים הנמצאים בתערובת ועלולים לקלקל את כל שאר הדגים האחרים, ואפ"ה נקט ת"ק דחילק של אומן אסור, ועיין בחידושי הרמב"ן ע"ז דף מ' שלפי

אומנותיה אלא דכיון שאין כאן קפידא אלא לישראל צריכה הך חזקה חיזוק נוסף מכאן דאין דרך נוכרים לקשור ציציות, אך לגבי יין רימונים שבוה יש קפידא טובא, סגי בחזקה דאומן לא מרע אומנותיה לחוד. ומטעם זה א"ש נמי הא דלגבי יין רימונים כתב הר"ן דהתגר נאמן אע"ג דליכא למיקם עלה דמילתא, ואילו לגבי תפירה בקנבוס כתב המ"מ והובא ברמ"א סי' ש"ב ס"ב שהוא משום דאיכא למיקם עלה דמילתא, וי"ל דהטעם כנ"ל בדבר שיש לו קפידא טובא כדוגמת יין רימונים סגי בחזקה דאומן לא מרע אומנותיה לחוד, משא"כ בנידון קנבוס ופשתן שאין בו כ"כ קפידא בעינן לסברא דאיכא למיקם עלה דמילתא.

כמה מהגירסאות בדבריו נקט דקיימ"ל להלכה כדעת ת"ק שגם חילק אומן אסור באכילה.

אמנם נראה שאין מזה ראייה דהרי כל גזירת "חילק" היא תקנת חכמים שאסרו את הדגים המותרים משום חשש התערובת של הדגים הדומים להם, ולכאורה גם אדם שרואה בתוך החילק דג שברי לו שהוא סולתנית אסור לו לאוכלו, דכבר גזרו בזה איסור אכילה אף על הדגים המותרים, ולכן סובר ת"ק דלא הוציאו חכמים מכלל גזירה זו את החילק של האומן, אף שמצטרפת עוד אומדנא שהדגים כשרים, כיון שעיקר הגזירה בחילק היתה על דגים כשרים ואין ללמוד מזה לשאר נידונים של ספקות בדגים.

ומה שהאריך הגר"מ פיינשטיין זצ"ל בתשובת אג"מ יור"ד ח"ג סי' ח' וח"ד סי' א' אות ט' שקשה לסמוך על הא דאומן מירתת, נראה מכל אריכות דבריו דאירי במקום שאינו מירתת שבאמת לפי המציאות לא היה לבעל בית החרושת ממה לחשוש, וגם כל עיקר הדבר לא נגע לענייני כשרות עבור יהודים, אבל במציאות של היום במקומות שאם ישווקו דג אחר במקום בדג הכתוב באריזה עלולים הם להקנס בקנסות גדולים והדבר אינו נוגע רק ליהודים אלא גם לגויים, לכן יש בזה חזקה גמורה דאומן לא מרע אומנותיה.

ואדרבה מכל אריכות דבריו של האגרות משה מבואר דס"ל דאין כאן תקנת חכמים כללית שלא לסמוך בדגים על חזקה של אומן לא מרע אומנותיה.

ונראה דגם מה שהחזון איש לא רצה לסמוך על בתי החרושת ששיווקו דגים חתוכים [פילה] הוא גם כן מטעם זה שבמציאות לא היו בעלי בתי החרושת זהירים מלשקר, משא"כ במציאות המצויה כהיום שברוב המקומות הזהירות מלשקר גדולה מאוד.

בירור כשרות הדג על סמך רוב

יש לעיין במקרה שיש בריכה שגדלים בה דגים מסוג מסויים שהוא טהור אך מעורבים בה גם מיעוט דגים טמאים, והביא גוי דגים מבריכה זו האם אזלינן בתר רובא ונקטינן שהדג טהור.

והנה הריב"ש בסי' קצ"ב כתב דאם בא לפנינו עוף שאין אנו יודעים אם הוא טמא או טהור לא אמרינן דכיון שרוב מיני העופות הם טהורים גם עוף זה הוא טהור, אלא התורה ציוותה לבדוק בסימנים שלו אם הוא מכ"ד עופות הטמאים זולתי בפרס ואוזניה שאינם מצויים כלל בישוב.

ולמד זאת הריב"ש מהגמ' חולין דף נ"ט ע"א שאמר ר"ח היה מהלך במדבר ומצא בהמה שפיה גמום ופרסותיה חתוכות [ולכן לא יכול לבדוק בסימני טהרה שלה] בודק בבשרה [בכנפי

העוקץ] אם מהלך שתי וערב בידוע שהיא טהורה ובלבד שיכיר ערוד [ויהיה ברור לו שבהמה זו אינה ערוד].

והקשה הריב"ש למה צריך להכיר את הערוד, ניזיל בתר רובא, שהרי רוב הבהמות שבשרן מהלך שתי וערב הן טהורות ורק ערוד הוא בהמה טמאה שבשרה מהלך שתי וערב, אלא מוכח שאין לילך כה"ג אחרי הרוב אלא צריך לבדוק בסימני טהרה.

ויש שלמדו מתוך דברי הריב"ש האלו שהכא נמי לעניין נידון בריכת דגים הנ"ל שאין להתיר את הדג שהופרש מתוך הבריכה על ידי נכרי על סמך רוב.

ונראה שאין דברי הריב"ש שייכים לנידו"ד, דדברי הריב"ש נאמרו רק באופן שהאדם אינו יודע איזה מין עוף יש לפניו, ואין כאן רובא דאיתא קמן של ט' חנויות או שובך גדול של עופות טהורים, אלא הוא רוצה לסמוך על רובא דליתא קמן שרוב מיני עופות טהורים, באופן זה הגדרת הספק היא "מה הוא עוף זה" [כשם שלענין נידון אם בהמה מסויימת היא טריפה דאמרינן דרוב בהמות אינן טרפות, אין הגדרת הספק אם בהמה זו באה מרוב הכשרות או מרוב הטרפות, אלא הספק הוא "מה היא בהמה זו" כשרה או טריפה] ובזה חידש הריב"ש שאין לסמוך על כך רובא דליתא קמן שרוב מיני העופות טהורים אלא התורה ציוותה לבדוק בסימנים, אבל כאשר יש רובא דאיתא קמן כגון ט' חנויות המוכרות דג כשר וחנוות אחת המוכרת דג טמא ונמצא ברחוב דג ואינו יודעים מהו, בזה שורת הספק היא "מהיכן פירש דג זה" ולא "מהו דג זה" ובזה פשיטא דאזלינן בתר רוב.

ולכן כאשר ישנה בריכה שרוב הדגים שבתוכה טהורים ומיעוט שבה טמאים הרי זה כמו שני שובכות שבאחד יש מאה עופות טהורים ובשני עשרים עופות טמאים שאם פירש עוף מאחד השובכות אנו אומרים שפירש מהשובך הגדול, וכן כאן אם פירש דג מהבריכה אנו אומרים שפירש מהקבוצה הגדולה של הדגים הטהורים.

וה"נ יש לדון שמפעל שמתעסק רק עם דגים טהורים אין לנו לחוש שהדגים שיצאו ממנו הם טמאים דגם בזה אמרינן כל דפריש מרובא פריש. ונראה דאף באופן שלא בדקנו ביום זה את הדגים וראינו שרובם טהורים, אלא הדבר ידוע באופן מוחלט שמפעל זה עוסק בדגים טהורים [אף שעלולים להתערב בהם מיעוט דגים טמאים] גם כן נחשב הדבר כידיעה גמורה שיש לפנינו רוב דגים טהורים והוי רובא דאיתא קמן, אף שהידיעה הזו מסתמכת על החזקה דאומן לא מרע אומנותיה או על חזקה אחרת^ו.

^ו כגון שמוחזק לן שמפעל זה עוסק רק בסוג דג מסויים שהוא טהור והדבר ידוע לכל, דבאופן זה הוי כידיעה גמורה שרובא דרובא של הדגים במפעל זה הם מהסוג הטהור, וקיימא לן שסוקלין על החזקות.